

הבחירות לרשויות המקומיות 2013

עדכן הערבים בישראל | עורך: אריק רודניצקי | גיליון מס' 1, 17.10.2013

תכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי | مشروع كونراد ادناوار للتعاون اليهودي – العربي

תוכן העניינים

- א. דבר העורך 2
- ב. מאמרי מערכת 4
- נוהאד עלי / משמעותה של הימנעות התנועה האסלאמית מהשתתפות בבחירות המוניציפליות בישראל 4
- זיאד אבו חבלה / הרשויות המקומיות הערביות : לקראת עצמאות כלכלית 6
- ג. סוגיות עיקריות במערכת הבחירות המקומיות 9
- עמדות כלליות 9
- מערכת הבחירות בנצרת 10
- ההתמודדות על תפקיד ראש העירייה 10
- האם ראש העיר צריך להיות נוצרי? 11
- מחלוקת במד"ע: האם שיקולי הבחירות המקומיות שונים מאלו לכנסת? 11
- אום אל-פחם: העידן שאחרי התנועה האסלאמית 12
- נשים בזירה המוניציפלית: כוח פוליטי עולה? 13
- הבחירות בערים המעורבות 16
- עכו 16
- חיפה 16
- יפו 17
- לוד 17
- נצרת עילית 18
- כרמיאל: זירה פוליטית חדשה 18
- ד. נתוני רקע 19
- הישגי המפלגות חדי"ש ובל"ד והתנועה האסלאמית ביישובים הערבים והדרוזים בשתי מערכות הבחירות הקודמות (2003, 2008) 19
- ראשות המועצה המקומית 19
- ניצגות במועצה המקומית 20

Konrad
Adenauer
Stiftung

50 YEARS OF WORLDWIDE COOPERATION

אוניברסיטת תל-אביב
מרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה

א. דבר העורך

אנו שמחים לפרסם את הגיליון הראשון בסדרת "עדכן הבחירות לרשויות המקומיות 2013". הגיליון עוסק בהיערכות היישובים הערביים והדרוזים לקראת הבחירות המוניציפליות שייערכו בשבוע הבא, 22 באוקטובר 2013.

הבחירות המוניציפליות הקרובות יתקיימו ב-73 יישובים ערביים ודרוזים, ועל פי נתוני משרד הפנים רשומים בהם 625,469 בעלי זכות בחירה. מערכת הבחירות שהתנהלה בחודשיים האחרונים העלתה לכותרות שורה ארוכה של סוגיות. מפאת קוצר היריעה אין הכוונה להציג בגיליון זה את מגוון הנושאים שעלו במהלך תקופה זו. סוגיות רבות נושאות אופי מקומי הנוגע לכל יישוב בפני עצמו, וקצב השתנות האירועים הוא דינמי ומהיר. לפיכך הסתפקנו בהצגת סוגיות עיקריות שבלטו לאורך זמן הנושאות אופי רחב יותר.

סוגיה אחת היא שאלת ההנהגה הפוליטית באום אל-פחם. לראשונה זה שלושים שנה הודיעה התנועה האסלאמית כי לא תשתתף במערכת הבחירות המקומיות בעיר. התנועה הודיעה גם כי לא תתמוך במועמד כלשהו המתמודד על ראשות העירייה אף על פי שראש העיר המכהן, ח'אלד חמדאן, נבחר לתפקידו מטעמה בבחירות הקודמות שנערכו בשנת 2008. חמדאן החליט להתמודד בכל זאת על ראשות העיר, הפעם בראש רשימה עצמאית שאליה חברו נציגי בל"ד. מולם תתמודד רשימה משותפת לחד"ש ולתנועת "בני הכפר", ובצד שתי רשימות אלה תתמודדנה כמה רשימות מקומיות. השאלה שנתרה פתוחה היא: האם תמלאנה המפלגות והתנועות הפוליטיות את החלל שהותירה אחריה התנועה האסלאמית או שמא תפנה העיר לפוליטיקה על בסיס חמולתי?

סוגיה מעניינת אחרת היא מערכת הבחירות בנצרת. סגן ראש העיר, עלי סלאם, החליט לפרוש מחד"ש ולהציג את מועמדו לראשות העיר באמצעות רשימה עצמאית חדשה. ייתכן שבעקבות זאת החליט ראמו ג'ראיסי, ראש העיר המכהן, לחזור בו מהחלטתו שלא להתמודד על ראשות העיר, והציג שוב את מועמדו לתפקיד. על שניהם נוספה מועמדת שלישית, חברת הכנסת חנין זועבי (בל"ד), המתמודדת על התפקיד כשהיא נתמכת ברשימה עצמאית שאיננה מזוהה באופן רשמי עם בל"ד. מול ראש עיר למוד ניסיון המכהן בתפקידו כשני עשורים קמו מועמדים חדשים וצעירים המבטיחים לתושבי העיר שינוי. כעת נותר לראות למי יתנו הבוחרים את קולם.

אולם מעל הכול נראה כי הסוגיה שמעסיקה את הרחוב הערבי במערכת הבחירות המקומיות הקרובות היא שאלת הייצוג הפוליטי של נשים בזירה המוניציפלית. בגיליון זה בחרנו להביא מעט המעיד על המרובה, אולם אם לשפוט לפי מספר הידיעות החדשותיות ומאמרי העמדה שהתפרסמו בנושא, נראה כי נפרץ המחסום התודעתי בסוגיה וכי "תקרת הזכוכית" שעמדה עד כה מעל הייצוג הפוליטי של נשים ביישוביהן עתידה אף היא להתנפץ. בכמה יישובים הוצגו נשים במקומות גבוהים ברשימות המתמודדות על מושב במועצת היישוב. האפשרות שהפעם ייבחר מספר גדול של נשים כחברות מועצה – בוודאי בהשוואה למספר הנשים שנבחרו לתפקיד זה בבחירות הקודמות, שש בלבד – נראית ממשית מתמיד.

בחלקו הראשון של הגיליון מובאים שני מאמרי מערכת העוסקים בסוגיות מרכזיות הנוגעות לשלטון המקומי הערבי בישראל. נוהאד עלי מנתח את המשמעויות הנגזרות מהחלטתה של התנועה האסלאמית באום אל-פחם שלא להשתתף במערכת הבחירות הזו. זיאד אבו חבלה עוסק בשאלת יסוד והיא: כיצד לשפר את מצבן הכלכלי של הרשויות המקומיות הערביות?

בחלק השני של הגיליון מוצגות סוגיות עיקריות שעלו במהלך מערכת הבחירות המקומיות כפי שהן השתקפו באמצעי התקשורת. מקום נרחב הוקדש לידיעות ולכתבות שהופיעו בעיתונות ובאתרי אינטרנט בשפה הערבית והן מובאות בתרגומן לעברית. חלקו האחרון של הגיליון מציג מבחר נתונים הנוגעים לתוצאותיהן של שתי מערכות הבחירות הקודמות.

ניתן לפנות אלינו בדרכים אלה :

- תכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי :
אריק רודניצקי (מנהל פרויקטים)
טלפון 03-6409991
פקס 03-6406046
דוא"ל arabpol@post.tau.ac.il
- פרופ' עוזי רבי (מנהל התכנית)
- אתר האינטרנט של מרכז משה דיין : www.dayan.org

© כל הזכויות על פרסום העדכן שמורות לתכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי, אוניברסיטת תל-אביב, 2013. מותר לצלם, להעתיק ולצטט מפרסום זה בציון מפורט של שם המקור, של עורכיו ושל מקום ההוצאה לאור. אין לשכפל את הפרסום ללא רשות בכתב מהעורכים.

מאמרי העמדה משקפים את דעת כותביהם בלבד.

תודה לנחמה ברוך שערכה והתקינה את המאמרים בעברית. כמו כן תודה לאנשי צוות תכנית קונרד אדנאואר שסייעו באיסוף החומר ובתרגומו מערבית לעברית: ניצן חזני ובריאן מיקוליצקי, שניהם מהחוג להיסטוריה של המזרח התיכון ואפריקה והחוג למדע המדינה באוניברסיטת תל-אביב.

העורך

ב. מאמרי מערכת

נוהאד עלי*

משמעותה של הימנעות התנועה האסלאמית מהשתתפות בבחירות המוניציפליות בישראל

התנועה האסלאמית בישראל החלה את דרכה בראשית שנות השבעים של המאה העשרים כתנועת מיעוט לאומי ודתי במדינה יהודית המאופיינת באוריינטציה מערבית. הן יהדותה של המדינה והן האוריינטציה המערבית שלה נתפסות כמאפיינים בעייתיים בעיניה של התנועה.

בראשית דרכה פעלה התנועה האסלאמית במישור הדתי-הקהילתי, ומאז סוף שנות השבעים של המאה העשרים היא החלה לפעול נמרצות במישור הלאומי. העיסוק במישור זה העניק לה ייחוד בקרב אחיותיה מהעולם הערבי והאסלאמי, שהמישור הלאומי אינו ניצב במקום גבוה בסדר העדיפות שלהן ולעתים אף מתנגש עם זהות-העל האסלאמית. בתחילת שנות השמונים פנתה התנועה למישור המוניציפלי והצלחתה בו דרבנה את קברניטיה להרחיב את פעילותה בתחום זה. תוצאות הבחירות למועצות המקומיות לימדו כי התנועה זכתה להישגים במידה זו או אחרת כמעט בכל היישובים שבהם התמודדה. באותה שנה היא זכתה בראשות העיר אום אל-פחם, העיר הערבית השנייה בגודלה בישראל. לאחר היסוסים רבים החליטה התנועה להתמודד בבחירות לכנסת הארבע-עשרה בשנת 1996. ההחלטה הובילה לפיצול התנועה לשני פלגים; יש הטוענים כי הפילוג נעשה ממניעים אידאולוגיים ויש הסבורים שנעשה ממניעים אישיים וטקטיים.

התפצלות התנועה לא מנעה משני פלגיה להמשיך ולהתמודד בבחירות המוניציפליות. בדרך כלל התמודד כל פלג בנפרד, אך כמעט לא היה מקרה שבו שני הפלגים התמודדו זה מול זה על ראשותו של יישוב כלשהו; אדרבה, לעתים ההתמודדות נעשתה בשיתוף פעולה בין שניהם. שיתוף הפעולה לא נבע מתיאום ארגוני של ראשי הפלגים אלא מיוזמות מקומיות ביישובים עצמם; קול האיחוד של השטח היה חזק מקולות הפילוג של ראשי התנועה. כמובן, המנהיגות המקומית ביישובים לא יצאה חוצץ נגד ראשי הפלגים וראשי הפלגים בחרו לא להתעמת עם השטח. בסיכומו של דבר, התנועה האסלאמית על שני פלגיה נחלה הצלחה ניכרת בפעילותה במישור המוניציפלי בשנות התשעים.

בשנות האלפיים חלה תפנית חדה בתולדות התנועה: בצעד מפתיע ובשיא הצלחתם החליטו ראשי הפלג הצפוני לזנוח את התחום המוניציפלי ולהותיר לאחרים את ההתמודדות בו. בבחירות למועצות המקומיות של 2003 הודיעו ראשי הפלג הצפוני לאמצעי התקשורת על החלטתם. ההחלטה לא כללה את העיר אום אל-פחם, מעוזו של הפלג הצפוני, מחמת מעמדה הסימבולי של העיר וכנראה גם מטעמי נוחות ובשל סיכויי ההצלחה. ההחלטה אף הציבה אתגר בפני רבים – הממסד בישראל, הפוליטיקאים, ראשי הציבור הערבי וכמובן חוקרי התנועה האסלאמית.

חוקרי התנועה האסלאמית בישראל הציגו שלושה הסברים להסתלקותו של הפלג הצפוני מהתמודדות בבחירות המוניציפליות.

הקבוצה האחת של חוקרים טוענת כי אי-השתתפותו של הפלג בבחירות היא המשך למגמת הרדיקליזציה שבגינה הוא לא השתתף בבחירות הארציות לכנסת. לדידם של חוקרים אלה, המגמה ברורה ומצביעה על אי-הכרה של ראשי הפלג בישראל. בריאיון לעיתון **גלובס** (ב-18 באוגוסט 1985) טען יוסף גינת, כי "צעירים אלה הם קיצוניים ביותר גם בשלילתם את קיומה של המדינה והם נמנעים מכל מעורבות במסגרת האזרחית שלה". הסבר זה הוא אידאולוגי במהותו ולפיו הפלג הצפוני ניזון מאידאולוגיה רדיקלית השוללת את זכות הקיום של ישראל כמדינה.

הקבוצה השנייה של חוקרים מותחת ביקורת על הראשונה ושוללת את ההסבר האידאולוגי. לדידם של חוקרים אלה אין לייחס כל חשיבות אידאולוגית לסוגיית ההשתתפות בבחירות הארציות או המקומיות. החוקר עזיז חידר פירש את הימנעותו של הפלג הצפוני מהתמודדות בבחירות המוניציפליות כאות של חולשה, אם כי זמנית. הוא סבור שההימנעות היא ביטוי לתהליך ההתרחקות של הציבור הערבי מן התנועה האסלאמית ובייחוד מן הפלג הצפוני בעקבות

* ד"ר נואהד עלי הוא מרצה וחוקר בחוגים סוציולוגיה ואנתרופולוגיה ולימודים רב תחומיים במכללת הגליל המערבי ובאוניברסיטת חיפה. תחומי התמחות עיקריים: פונדמנטליזם דתי (אסלאמי ויהודי); יחסי יהודים-ערבים בישראל; נשים פלסטיניות בישראל וחינוך דו-לשוני (ערבית-עברית). דוא"ל: nohadali@soc.haifa.ac.il

אירועי אוקטובר 2000 ומעצרו של מנהיג הפלג, השיחי' ראיד סלאח. חידר גורס כי ההימנעות היא ביטוי לתחושה שהתנועה האסלאמית הרחיקה לכת בעמדותיה הלאומניות-דתיות, ומצד שני יש בה ביטוי לחוסר העניין בניסיון להציג את האסלאם כחוד החנית במאבקו הגלובלי נגד המערב, שהרי המוסלמי המקומי טרוד בבעיות היום-יום (**הארץ**, 12 באוקטובר 2003). הסברו של חידר אינו מסתמך על מחקר מדעי.

לדעתי, אין בנמצא מחקר או סקר עמדות שמצא כי הפלג הצפוני נחלש. הסבר זה הוא אינסטרומנטלי במהותו וניתן להבין ממנו כי הפלג הצפוני ישוב ויתמודד בבחירות המונציפליות ואולי גם בארציות כאשר תשתנינה הנסיבות. החלטתה של התנועה האסלאמית להימנע מהתמודדות גם בעיר אום אל-פחם, המעוז של התנועה, מוכיחה כי ההסבר האינסטרומנטלי אינו מדויק, בהנחה שכוחו של הפלג הצפוני לא התערער בעיר זו.

מובן שראשי הפלג הצפוני של התנועה האסלאמית מתייחסים בביטול לשני ההסברים, בייחוד לראשון, הגורס שההימנעות נעוצה באידאולוגיה שתמציתה אי-הכרה בישראל. "לא כל שני וחמישי אנו צריכים להצהיר אמונים למדינת ישראל ולנשק את התעודה הכחולה שקיבלנו ממנה. היותנו אזרחי המדינה היא עובדה ואנו אזרחים שומרי חוק", טוענים תמיד ראשי הפלג. גם לשמע ההסבר השני, האינסטרומנטלי, הם מגחכים: "חידלנו להתמודד כשאנו בשיא כוחנו. עובדה שכמעט בכל יישוב שהתמודדנו בו זכינו בהישג. לא היה מקרה שההפסד כולו היה נחלתנו, במיוחד באום אל-פחם". עוד הם מציינים: "מי שמעוניין לאמוד את כוחנו מוזמן להגיע לפסטיבל 'אל-אקצא בסכנה' שאנו עורכים בכל שנה. מספר המשתתפים עולה על מאה אלף". יש לציין שלא כל משתתף בפסטיבל נמנה בהכרח עם אנשי הפלג הצפוני של התנועה האסלאמית.

הקבוצה השלישית של חוקרים, שאני נמנה עמם, גורסת שההסבר של הפסקת השתתפותו של הפלג הצפוני בבחירות המונציפליות טמון במניעים דתיים-פונדמנטליים. העיסוק בפוליטיקה ובייחוד בבחירות המונציפליות הסיט את התנועה מיעודה המרכזי – אסלאמיזציה של ההמונים, בניית מאמין חדש והקמת קהילה בלתי-תלויה (**מג'תמע עצאמי**). העיסוק בפוליטיקה, ובייחוד בפוליטיקה המוניציפלית, מצריך אנרגיה עצומה, גוּזל זמן יקר, מחולל מתחים ויריבויות עם מפלגות ואנשים, משחית, ואולי אף מרחיק את היריבים הפוליטיים מהדת כפי שהיא מיוצגת על ידי התנועה האסלאמית.

הסבר זה מצא ביטוי בספרות של הפלג הצפוני בתנועה האסלאמית ובראיונות עם ראשיו. "אנחנו רק הפסדנו מההשתתפות בבחירות המונציפליות ובמיוחד בהתמודדות על רשות רשויות מקומיות. ההתמודדות בבחירות הגבירה את התחרות ואת הפילוג הפנימי בקרב בני אותו היישוב ומונעת הסכמה כללית על פעולות התנועה האסלאמית", טענו קברניטי התנועה ב-2003, כשהחליטו לחדול מההתמודדות.

שלושת ההסברים הללו הוצעו עוד לפני ההחלטה הדרמטית של ראשי הפלג הצפוני להימנע מההתמודדות על ראשות הרשות בעיר אום אל-פחם – מעוזם, מבצרם וסמלם.

ב-13 בספטמבר 2013 הוציאה התנועה האסלאמית גילוי דעת ובו הכריזה על החלטתה זו. הודגש בו כי ההחלטה לא להשתתף בבחירות לעיריית אום אל-פחם מחייבת את כל תומכי התנועה וכי אין היא מביעה עמדה אישית בעד או נגד מועמד זה או אחר. נאמר גם כי ההימנעות חלה הן על ההתמודדות לראשות העירייה והן על ההתמודדות למועצת העירייה. גילוי הדעת אף הטעים כי התנועה לא הבטיחה לאיש מן המועמדים לתמוך בו בעקיפין. לבסוף, ראשי התנועה לא קראו לתומכיהם ולא רמזו להם, ל"בני התנועה האסלאמית" כלשונם, להימנע מהצבעה. "זכותם של התומכים להצביע לפי מצפונם לכל מועמד בתנאי שלא יתלכדו סביב מועמד זה או אחר".

הודעה זו אינה אמורה לשנות את עיקרי ההסברים שהוצעו לעיל, אולם החלטת הפלג הצפוני עוררה אי-נחת בקרב חלק מתושבי העיר אום אל-פחם, בייחוד משום שראש העיר המכהן והמתמודד שוב על התפקיד, נבחר מטעם התנועה האסלאמית.

זיאד אבו חבלה* הרשויות המקומיות הערביות: לקראת עצמאות כלכלית

השלטון המקומי בישראל בכלל ובמגזר הערבי בפרט נקלע בשנים האחרונות למשבר כלכלי חריף הכולל קריסת מערך השירותים בחלק מהרשויות המקומיות (בן בסט ודהן, 2008). בסוף שנת 2003 הגיע החוב הכולל של הרשויות המקומיות בישראל ל-24 מיליארד ש"ח בקירוב, וכ-41% ממנו נוצר עקב התחייבויותיהן השוטפות של הרשויות. המשבר הכספי התבטא בכישלון מוחלט בכמה תחומים, כגון יכולת מוגבלת לספק לתושבים שירותים מוניציפליים, קושי בתשלום שכר לעובדי הרשויות, תביעות משפטיות ועיקולים.

בישראל חיים כיום כ-1.5 מיליון ערבים, מיעוט משמעותי ששיעורו בכלל אוכלוסיית ישראל מגיע ל-20% בקירוב. על פי הנתונים התקפים בסוף 2013, מניין הרשויות המקומיות בארץ הוא 257 ו-85 מהן משתייכות למגזר הערבי.

השלטון המקומי במגזר הערבי סובל מבעיות יסוד שחלקן ייחודיות לו (עזאזה וגאנס, 2008). מאז שנת 2001 נקלעו רשויות מקומיות רבות למשבר כלכלי. הרשויות הערביות סבלו כל השנים מגירעונות גדולים והיקפם הגיע לכ-6.5% ביחס להכנסותיהן (לעומת 5.5% במגזר היהודי). בשנת 2004 הגיע שיעור הרשויות המקומיות הערביות שהלינו את שכר עובדיהן ל-44% לעומת שיעור של 12% במגזר היהודי. בנוסף, יש חסמים הייחודיים לחברה הערבית המשפיעים על ניהול הרשות המקומית ועל תפקודה. בשל חסמים אלה עוצמת המשבר בשלטון המקומי במגזר הערבי חזקה מזו שבמגזר היהודי.

בשנת 2004 התקבלה החלטת ממשלה 1475 שעיקרה מציאת פתרון כולל לגירעונות ברשויות המקומיות באמצעות הגברת הפיקוח הפיננסי, הכולל בין היתר מינוי חשבים מלווים, ביצוע תכניות הבראה, איחוד רשויות, ובמקרים קיצוניים – הדחת המועצה הנבחרת והחלפתה בוועדה ממונה לניהול ענייני הרשות. על עוצמתו של המשבר הכספי ברשויות המקומיות הערביות מעידה העובדה ש-23 מתוך 31 הוועדות הקראות שמונו החל משנת 2004 היו במגזר הערבי, ובסוף שנת 2008 היו ברשויות המקומיות הערביות 54 חשבים מלווים מכלל 83 החשבים שמונו.

השלטון המרכזי נכשל במרבית הכלים שבהם השתמש לפתרון המשבר בשלטון המקומי במגזר הערבי (אבו חבלה, 2010, 2011, 2012). מדיניותו של השלטון המרכזי, שבדרך כלל ראה את המשאב האנושי כגורם האחראי לגירעונות, לא הביאה לידי פתרון בעיות היסוד שהשלטון המקומי במגזר הערבי סובל מהן ואשר על פי רוב הן הסיבות העיקריות להיקלעותן של רשויות אלה לגירעונות. הסיבות החשובות למשבר הן:

א. המצב הכלכלי-חברתי: האוכלוסייה הערבית סובלת מרמה כלכלית-חברתית נמוכה, מעוני ומאבטלה. כ-96% מכלל הרשויות המקומיות הערביות מזורגות בדרגות הנמוכות (1-4) של האשכולות הכלכליים-חברתיים (אגמון, 2009). כמחצית מהאוכלוסייה הערבית מוגדרת "ענייה" (54%) לעומת 15.9% בקרב האוכלוסייה היהודית. שיעור האבטלה בקרב גברים ערבים עומד על 14.1% לעומת 9.1% בקרב היהודים. מאפיינים אלה הם החסם העיקרי בניהול הרשות וביכולתה לגבות את מסי הארנונה. לדוגמה, שיעור הגבייה במגזר הערבי (לפני הנחות) עולה בתלילות רבה מאוד מ-12% באשכול התחתון ל-50% באשכול השישי. לעומת זאת, שיעור הגבייה ברשויות היהודיות נע בין 40% באשכול התחתון לבין 84% באשכול העליון (Brender, 2005). משקל ההכנסות העצמיות מכלל ההכנסות של הרשויות המקומיות הערביות מגיע לכ-23% לעומת 60% ברשויות המקומיות היהודיות (רזין, 2002).

ב. תכנון ופיתוח: מדיניות הקרקע של מדינת ישראל מבוססת על שליטה בקרקע ועל בעלות ציבורית ריכוזית (ניב ומושקין, 2002). המדינה שולטת כיום על כ-93% משטחה (רשות מקרקעי ישראל, 2013). תכנון לקוי והזנחה מצד הממשלה לדורותיה הובילו להיווצרות בעיה מבנית חמורה בהרכב ההכנסות של הרשות המקומית: רק 2.4% מאזורי התעשייה והתעסוקה ממוקמים במגזר הערבי. מחסור באזורי תעשייה, במסחר ובמבני ציבור ברשויות המקומיות הערביות גרר מחסור במקורות הכנסתן העצמית והגביר את תלותן בתמיכות הממשלה. שיעור תמיכתה של הממשלה ברשויות המקומיות הערביות עומד על כ-67% מהכנסותיהן לעומת כ-36% ברשויות היהודיות. מכאן שהחסמים בתכנון היישוב הערבי ובפיתוחו הם חסמים מבניים ויכולתן של

* ר"ח זיאד אבו חבלה הוא כלכלן, דוקטורנט באוניברסיטת תל אביב, ומנהל היחידה לשקיפות בשלטון מקומי באוניברסיטת תל אביב. דוא"ל: ziyad@zah.co.il

הרשויות המקומיות להתמודד אתם מעטה (חמאיסי, 2008). יש להזכיר כי מרבית משרדי הממשלה ומוסדותיה אינם שוכנים בתחומיו של המגזר הערבי ולכן ההנאה של מגזר זה מהארנונה הממשלתית היא זניחה: 0.2% מסך 1.1 מיליארד ש"ח נגבו בשנת 2009 מהמגזר הערבי לעומת 99.8% שנגבו ברשויות במגזר היהודי (אגמון, 2009).

ג. המבנה החמולתי: ברוב הרשויות הערביות רווחת תרבות שלטונית ריכוזית-אינדיבידואלית שמקורה בחברה מסורתית, פטריארכלית וחמולתית (אלחאגי ורוזנפלד, 1990). בחירות על בסיס חמולתי בצד היעדר חוק המגדיר את הכישורים הנדרשים מהמועמדים לראשות הרשות ומחבריה מביאה לרוב לידי בחירת אנשים חסרי הכשרה מקצועית במנהל הציבורי לתפקידי מפתח והנהגה (בן אליא, 1999). בחירות חמולתיות מביאות לידי ניהול בלתי יעיל של תקציב הרשות המקומית, הנע בין 30 מיליון ש"ח במועצה מקומית לכ-150 מיליון ש"ח בעירייה.

ד. הפליה בתקציבים: התייחסותו של השלטון המרכזי לשלטון המקומי במגזר הערבי איננה שווה להתייחסותו לשלטון המקומי הלא-ערבי. אי-השוויון מתבטא בהבדלים במענקי האיזון והפיתוח לתושב. מענק האיזון לתושב ברשויות המקומיות הערביות מגיע לכ-70% ממענק האיזון לתושב ברשויות היהודיות (700 ש"ח לעומת 1,040 ש"ח ברשויות היהודיות). מענק הפיתוח לתושב ברשויות הערביות קטן מזה שברשויות היהודיות ומגיע ל-46% ביחס אליו – 420 ש"ח בממוצע לתושב אל מול 910 ש"ח בממוצע לתושב ברשויות היהודיות. במקביל נמנע השלטון המרכזי מלספק את המשאבים והתקציבים הנדרשים להשבחת השירותים (Bulter, Travers & Adonis, 1997), ואילץ את השלטון המקומי להסתמך על גיוס עצמי של משאבים ומקורות מימון (Boddy & Fudge, 1984). שיטת המימון המשלים (matching), המתנה קבלת סיוע ממשלתי בהעמדת כ-25% מהתקציב למיזם כלשהו, לקויה – בשל בעיות היסוד שהשלטון המקומי סובל מהן, שהיא שיעור הגבייה הכולל נשאר ברמה של כ-23% זה עשור למרות מינוי ועדות קרואות.

פתרון המשבר בשלטון המקומי במגזר הערבי מחייב שינוי יסודי הן בשלטון המקומי והן בשלטון המרכזי. במישור המקומי על האוכלוסייה הערבית להוקיע את המנהג של בחירות על בסיס חמולתי. יש ליזום שינוי חקיקה לקביעת תנאי סף מקצועיים למתמודדים על ראשות של רשות מקומית ועל חברות במועצת הרשות. שיעור השתתפות של כ-90% בבחירות לשלטון המקומי ב-2003 הבטיח חבר מועצה לכל חמולה, תופעה פסולה המונעת התנהלות תקינה של הרשות. מפת הוועדות הקרואות מראה כי בתשע מתוך 23 רשויות מונו ועדות קרואות בשל אי-אישור התקציב. על פי רוב לא אושר התקציב לא בשל מחלוקת מקצועית, אלא משיקולים אישיים-חמולתיים צרים. על כן הגדלת אחוז החסימה לרשימות המתמודדות בבחירות היא צעד הכרחי. בד בבד נדרש שינוי במדיניותו של השלטון המרכזי כלפי השלטון המקומי הערבי שיביא לידי מתן עצמאות כלכלית ולא-תלות בשלטון המרכזי. לשם כך נדרשים צעדים אלה:

1. מדיניות שוויונית בין הרשויות המקומיות הערביות והיהודיות בכל הנוגע למענקי האיזון והפיתוח.
2. חלוקה מחדש של שטחי השיפוט הגאוגרפי: לא ייתכן כי 44 מועצות אזוריות יהודיות חולשות על כ-80% משטחי המדינה ונהנות מכספי הארנונה בזכות המפעלים שבתחומן.
3. פתרון למצוקת הקרקע: בניית אזורי תעשייה ותעסוקה ישנו את תמהיל ההכנסות העני של הרשויות המקומיות הערביות. יש לפתח אזורי תעשייה משותפים לערבים וליהודים שישרתו את האוכלוסייה החלשה.
4. חלוקה צודקת של מסי הארנונה: חלקן של הרשויות המקומיות הערביות בארנונה ממבני הציבור אינו עולה על 1%. במבנים אלה שוכנים מוסדות המשרתים את כלל האוכלוסייה – בתי משפט, מתקנים צבאיים, בתי כלא, משרדי ממשלה וכו'. על כן נדרשת חלוקה צודקת של הארנונה מנכסי ציבור.

מקורות

- אבו חבלה, ז' (2010). "נכשלו בחשבות". **רואה החשבון** 24, עמ' 100–106.
- אבו חבלה, ז' (2011). "לא משלמים ארנונה וזהו". **רואה החשבון** 28, עמ' 97–103.
- אבו חבלה, ז' (2012). "ממונה בלי ממון". **רואה החשבון** 31, עמ' 97–108.
- אגמון, ת' (2009). **מענקי האיזון לרשויות המקומיות לפי אשכולות ומגזרים**. ירושלים: מרכז המחקר והמידע של הכנסת.
- אלחאגי, מ' ורוזנפלד, ה' (1990). **השלטון המקומי הערבי בישראל**. גבעת חביבה: המכון ללימודים ערביים.
- בן אליא, נ' (1999). **המימון הממשלתי והמשבר הכספי ברשויות המקומיות בישראל**. ירושלים: מכון פלורסהיימר לחקר מדיניות.
- בן בסט, א' ודהן, מ' (2008). **המשבר ברשויות המקומיות: יעילות מול ייצוגיות**, פורום קיסריה. ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.
- חמאיסי, ר' (2008). "תכנון מתארי ובעלות על קרקע כחסמים בפיתוח יישובים", בתוך: אסעד גאנם ופייסל עזאיזה (עורכים), **האם ניתן לצאת מהמשבר? השלטון המקומי הערבי בישראל**. ירושלים: הוצאת כרמל, עמ' 115–150.
- ניב, ע' ומושקין, ב' (2002). **קרקע: סוגיות במדיניות קרקעית**. ירושלים: המכון לחקר מדיניות קרקעית ושימושי קרקע והוצאת כתר.
- עזאיזה, פ' וגאנם, א' (עורכים) (2008). **האם ניתן לצאת מהמשבר? השלטון המקומי הערבי בישראל**. ירושלים: הוצאת כרמל.
- רזין, ע' (2002). **פערים בחוסן התקציבי של רשויות מקומיות בישראל בשנת 2000**. ירושלים: מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות.
- רשות מקרקעי ישראל (2013). הרקע ההיסטורי להקמת המינהל. אתר רשות מקרקעי ישראל, <http://www.mmi.gov.il/static/p3.asp>
- Brender, A. (2005). *Ethics Segregation and Quality of Local Government in the Minorities Localities: Local Tax Collection in the Israeli-Arab Municipalities as a Case Study*. Discussion Paper No. 2005.01, January 2005. Jerusalem: Bank of Israel, Research Department.
- Bulter, D., Travers, T., & Adonis, A. (1997). *A Failure in British Government*. Oxford: Oxford University Press.
- Boddy, M., & Fudge, C. (eds.) (1984). *Local Socialism? Labour Councils and New Left Alternatives*. London: McMillan.

ג. סוגיות עיקריות במערכת הבחירות המקומיות

עמדות כלליות

- **הבחירות המקומיות מתאפיינות ב"אלימות, שבטיות והרבה רפש ושנאה"**

אם שואלים אזרח ערבי מה מאפיין את מערכת הבחירות ברשויות המקומיות הערביות, התשובה השכיחה היא: "אלימות, שבטיות, והרבה רפש ודברי שנאה שחוזרים על עצמם פעם בחמש שנים". הדעה הרווחת הזו יכולה להסביר את תחושת הסלידה מהמערכת השלטונית המקומית והיעדרם של צעירים, אינטלקטואלים או בכלל אנשים שהם סיפורי הצלחה בתחומם מהתמודדות בבחירות. הדבר מקבל משנה תוקף עבור ציבור הנשים, שסיכויי להשתלב במערכת הפוליטית נראה עד כה קלוש. (הארץ, 2.10.13)

- **מוחמד זידאן, יו"ר ועדת המעקב: אין פסול במסגרת המשפחתית אלא שמסגרת זו הולכת ומתפרקת**

מוחמד זידאן, יו"ר ועדת המעקב העליונה, התייחס לשאלה כיצד תמך במועמדותו של אבראהים זידאן, בן החמולה, לראשות המועצה המקומית כפר מנדא: "כאשר המשפחות היו מלוכדות, הערכים והמוסר שלטו בכיפה. אולם כיום, כתוצאה מקריסת המסגרת המשפחתית כמסגרת חברתית ופוליטית, ניכרים התרופפות וחוסר לכידות." בתשובה לשאלה האם התלכדות סביב מסגרת חמולתית גורמת למתיחות ולדחיקתם של מועמדים טובים יותר לניהול הרשות המקומית, אמר זידאן: "מדובר בדיון רעיוני. עצם היותה של המשפחה מסגרת פוליטית הוא דבר מועיל, במיוחד כאשר יש מועמד אחד מתאים. איני רואה בעיה כלשהי בתמיכה במועמד מטעם משפחה שהוא דוקטור למדעים. [...] הבחירות הקרובות הן קשות ומעייפות, ודוגמא טובה לכך הן נצרת ואום אל-פחם. בשתייהן המצב היה ברור לחלוטין, והנה היום, אנשים רבים הציגו את מועמדותם לקראת הבחירות בשתייהן, ויש קולות צפים רבים." [...] זידאן הדגיש: "מה שחמור כיום הוא שהמשפחות התפרקו, אולם החמולתיות נותרה על כנה." (חדית' אל-נאס, 13.9.13)

- **דעה: המשכיל האמתי, שהחברה הערבית כה זקוקה לו, נמנע מהשתתפות בבחירות**

קטע מתוך מאמר עמדה מאת ד"ר כמאל מועד, שכותרתו "הבחירות לרשויות הערביות ותבוסת המשכיל האמתי": "לפני כל מערכת בחירות, הבוחר הערבי תוהה על אודות תפקידו של "המשכיל האמתי" הערבי, ועל אודות הסיבות להיעדרותו מזירת העשייה הפוליטית ברשויות המקומיות. [...] "משכיל" הוא אותו אדם מפוכח שמודע לדאגותיהם של האנשים, מי שמוכן לשרת את החברה בנאמנות, ומי שמניח בצד את האינטרסים האישיים שלו. [...] המשכיל האמתי, שאליו משתוקקת החברה הערבית, מתרחק מעולם הפוליטיקה כיוון שהוא מסרב לצאת ממעגל הענווה והאצילות ולעבור למעגל של שוחד ונרקיסים. הוא מסרב להפוך ממשרת החברה לאדון שחץ. [...] המשכיל האמתי מצוי במצוקה של ממש. מחד גיסא, הוא מודע לדאגותיה של החברה [...] ומייחל לכך שיוכל לעזור לה. מאידך גיסא, הוא יודע בצורה ברורה כי הוא חי בתקופה שבה קמצוץ של כוח עדיף על פני שק של אמת. בתקופה הזו ניתן לראות בבירור את תופעת הקנאות החמולתית, את הצביעות שצפה על פני המים, ואת האינטרסים האישיים. [...] ועל כן, בין הרצון הכן לשרת את הציבור לבין הפחד ממנו [...] המשכיל האמתי מוצא את עצמו כ'אישיות בלתי רצויה' בחברה שלו. שלא מרצון, הוא מקבל את ההחלטה הקשה: לא לקחת חלק בבחירות לרשויות המקומיות ולא לקחת חלק בעשייה הפוליטית. בכך הוא מפנה את הזירה הפוליטית לאלו שהביסו אותו בעזרת הצביעות שלהם." (פנורמה, 13.9.13)

- **דעה: ריבוי מתמודדים ורשימות אינו מעיד על דמוקרטיה אלא על חמולתיות ועל פשיטת רגל פוליטית**

קטע מתוך מאמר עמדה מאת מליח אל-כוכאני, שכותרתו "פוליטיזציה של הבחירות היא משימה לאומית": "ככל שמתקרב מועד הבחירות לרשויות המקומיות כך מתרבים הוויכוחים לא על עקרונות פוליטיים ועל תכניות פיתוח, אלא על מועמדים ועל רשימות חמולתיות ועדתיות

שמעידות על צרות אופקים, על התבדלות ועל התכנסות בתוך המסגרת המשפחתית והחמולתית. הדבר השלילי במערכת בחירות זו ובחברה הערבית הוא הפרסונליזציה והצבת מערכת הבחירות בידי קבוצות שמוסכסכות ביניהן על אזורי השפעה בהנהגתו של מועמד כזה או אחר, ולא בידי ציבור הבוחרים [...]. ריבוי מתמודדים ורשימות אינו מעיד על רוח תרבותית ודמוקרטית במערכת הבחירות, אלא מעיד על אנדרלמוסיה ועל פשיטת רגל פוליטית וחמולתית, תוך הפרחת סיסמאות ריקות מתוכן. [...] מי שמבקר היום ברחובות הכפרים הערבים יראה [...] סיסמאות מנופחות וריקות מתוכן. רחובות הכפרים הפכו למכירה פומבית זולה, כאשר מפרסמים שם את 'סחורת הבחירות' ב'שלטי דמוקרטיה', 'החלטתו של הבוחר', ו'הקלפי יגיד את דברו'."

(2.9.13, www.aljabha.org)

מערכת הבחירות בנצרת

ההתמודדות על תפקיד ראש העירייה

- **הארכיבישוף ריאח אבו אל-עסל: אני תומך ברשימת "נצרת שלי" בראשות עלי סלאם; לא הגיוני שחד"ש איננה מוצאת אלטרנטיבה לראמו ג'ראיסי**

הארכיבישוף ריאח אבו אל-עסל הודיע על תמיכתו ברשימת **נאצרת** ["נצרת שלי"] בראשות עלי סלאם, סגן ראש עיריית נצרת. בתשובה לשאלה מדוע תמך ברשימת "נצרת שלי", השיב: "כאשר ראש העיר המכהן [ראמו ג'ראיסי] לא הציג את מועמדותו, חשבתי שיש לתת הזדמנות לעלי סלאם. [...] נתבקשתי לתמוך ברשימת "נצרת שלי" וכך עשיתי. [...] אם אני יכול לשמש גשר בין המתמודדים כדי להביא את הטוב ביותר לנצרת, אעשה זאת. כל מה שחשוב לי הוא פיתוח העיר למען תושביה." בתשובה לשאלה האם ראמו ג'ראיסי הציג את מועמדותו לתפקיד ראש העיר בתגובה לפרישתו של עלי סלאם מחד"ש, השיב אבו אל-עסל: "לא הגיוני שארגון בסדר גודל של חד"ש, אשר פועל כבר עשרים או שלושים שנה, אינו מצליח למצוא אלטרנטיבה לראמו. זו מפלגה עקרה. אמרו ש-400 אנשים נכחו בוועידת חד"ש. האם לא מצאו אחד מתאים?" בתשובה לשאלה האם רשימת "נצרת שלי" רואה בו כמי שיביא את קולות הנוצרים, השיב אבו אל-עסל: "כלל וכלל לא. מספר הנוצרים שפגשתי אשר תומכים בעלי סלאם גבוה הרבה יותר ממה שחשבתי לעצמי. אני לא הנוצרי הראשון שתמך בו. אני סבור שהפילוג העדתי הוא מתועב. אני מקווה שנתנער מהפילוג העדתי." (26.9.13, www.alarab.net)

- **ראמו ג'ראיסי: אני בטוח בניצחוני; חד"ש מציעה ראש עיר בעל ניסיון**

קטע מתוך ראיון שנערך עם ראמו ג'ראיסי, ראש עיריית נצרת, לקראת הבחירות הקרובות: "אני בטוח שאזכה בבחירות וכי לא יהיה צורך בסיבוב שני, מפני שאני בטוח שתושבי העיר מעריכים ובוחרים על בסיס ניסיון. הם מבדילים בין מי שבא עם רשימת הישגים ותכניות לעתיד לבין מי שבא עם סיסמאות. [...] מה שאנו בחד"ש מציעים הוא הנהגה מנוסה, רשימה חדשה ופנים צעירות בעלות כישורים, לצד ראש עיר בעל ניסיון." בהתייחסותו לתכניות לקדנציה הבאה, אם ייבחר, השיב ג'ראיסי: "כבר הוכח שאנו מקיימים את מה שאנו מבטיחים. [...] ישנו פרויקט גדול להרחיב את שטח השיפוט של העיר נצרת. בימים הקרובים ימנה משרד [הפנים] ועדת לבדיקת שטח השיפוט לבחינת בקשתה של עיריית נצרת להכפיל את שטח השיפוט של העיר, ואני בטוח שהדבר יתבצע במהלך הקדנציה הבאה. [...] כמו כן, נפעל לבניית אוניטוריום ובית עירייה בעלות 65 מיליון ש"ח, שאושרו לאחרונה בתקציב. [...] יש לנו גם תכנית להקים שני אזורי תעשייה, שאחד מהם כבר נמצא בתהליך [הקמה], וגם להקים קו רכבת בין נצרת לחיפה ותחנת אוטובוסים מרכזית." (13.9.13, www.panet.co.il)

- **חנין זועבי בפתח קמפיין הבחירות: אני היחידה שיכולה להתמודד עם ראמו ג'ראיסי**

חנין זועבי פתחה את קמפיין הבחירות שלה בנצרת: "אני היחידה שיכולה להתחרות מול ראמו ג'ראיסי, וכולם יודעים זאת. אנחנו נתבסס בצורה נכונה ונחזיר את העירייה לרשות האנשים. [...] תוצאות הבחירות אינן ידועות מראש ואנחנו נעלה את שיעור ההצבעה. **אל-קא'מה אל-אהליה**

"רשימת בני העיר" תייצג את כל השכונות. הגיע הזמן לשנות את המשוואה של הבחירות ולהחזיר את האנשים למרכז העשייה בעיר. [...] 28% מהתושבים לא הצביעו [בעבר] כיוון שלטענתם לא הייתה כל אלטרנטיבה. אולם היום יש אלטרנטיבה, והיא מציעה שינוי בהנהלה ובשיטה. [...] ראש העיר הצהיר שוב ושוב כי הוא עייף, והדבר מוכיח כי הוא כבר לא יכול [למלא את תפקידו]. (www.alarab.net, 10.9.13)

האם ראש העיר צריך להיות נוצרי?

• דעה: הקריאה למנות ראש עיר נוצרי עלולה להצית מלחמה עדתית בנצרת

קטע מתוך מאמר עמדה מאת מטאנס שמאס, מועמד ברשימה העירונית בראשות חנין זועבי. המאמר נכתב בתגובה למאמר מאת עו"ד ג'ואד בולס אשר בו קרא לבחירת ראש עיר נוצרי לנצרת: "השאלה היא לא מיהו ג'ואד בולס ומהם המניעים האמתיים שלו, אלא איך קומוניסט מבקש לבחור נוצרי לראשות העיר? כיצד מי שקורא ללאומיות דוגל בפילוג על רקע עדתי כפי שקורה בלבנון? [...] לג'ואד בולס אין שום זכות לזרוע פילוג עדתי בנצרת ואז לקרוא ללאומיות. העמקת הפילוג העדתי אינה מבטאת השקפת עולם, אלא היא מעשה שלא מוביל לתוצאות טובות, לא לעמנו ולא לתושבינו בנצרת. [...] אני קורא לחד"ש, בצורה גלויה, לא לגנות את המאמר שלו, אלא לסלק את ג'ואד בולס באופן רשמי משורות המפלגה ולהצהיר על כך קבל עם ועדה. אם לא תעשה כן, היא תישא באחריות לעמדה זו, שאינה לאומית ומזיקה לאחדות תושבי נצרת. [...] השלכת האבן הזו עכשיו עלולה ליצור פרובוקציה ולהצית מלחמת אחים על רקע עדתי שאין אנו מעוניינים בה, אולם ישנם כאלה שרוצים שהיא תזרע הרס וחורבן. [...] המאמר אינו אלא ניסיון להחזיר את הקולות שחד"ש איבדה. המאמר לא היה נכתב לולא ירד כוחו של ראמו ג'ראיסי [...] אחדות של נצרת חזקה יותר מאלו שמנסים ליצור פילוג עדתי. התחייבונו כי נשמור על נצרת שתהיה עיר אחת, שתושביה יהיו מאוחדים, ושלא יסכימו לשום פילוג!" (www.panet.co.il, 28.9.13)

• סערה בפייסבוק בעקבות מאמר שקרא להבטיח לנוצרי את תפקיד ראש העיר של נצרת

הפייסבוק סוער בעקבות מאמר הקורא לכך שראש העיר של נצרת צריך להיות נוצרי: ארבע שנים ויותר לאחר שח"כ איוב קרא (ליכוד) הגיש הצעת חוק ולפיה ראש עיריית נצרת יהיה נוצרי, והסערה שהתחוללה בעקבות הצעה זו, שוב חוזרת הסוגיה לכותרות ומסעירה את הרשתות החברתיות, ובמיוחד את הפייסבוק. זאת לאחר שעו"ד ג'ואד בולס פרסם מאמר שכותרתו: "נצרת היא אחות של בית לחם". במאמר נכתבו הדברים הבאים: "על מנהיגי הציבור הערבי בישראל לפעול למען פרויקט לאומי משותף שתחילתו בבחינת ההצעה ולפיה תפקיד ראש עיריית נצרת יובטח לנוצרי או לנוצרייה. [...] נצרת היא עיר הבשורה ועירם של המשיח ושל מרים. [...] נצרת מהווה מוקד עלייה לרגל עבור מיליוני תיירים ומבקרים, ותושבי נצרת מתפרנסים מכך. [...] בתי הספר, בתי החולים ומרכזי התרבות שלה מרוויחים מן ההיסטוריה שלה."

עיקרי התגובות מהפייסבוק: "ג'ואד בולס, מלחמת האחים (פתנה) רדומה. אללה יקלל את מי שיצית אותה"; "מי הרשה לך לדבר על נצרת?"; "לך ליישוב שלך, כפר יאסיף, והתעסק במה שקורה שם. אנו חיים באחוה. הנח לנו לנהל את עניינינו בעצמנו." (www.bokra.net, 27.9.13)

מחלוקת במד"ע: האם שיקולי הבחירות המקומיות שונים מאלו לכנסת?

• יו"ר ועדת הבחירות המקומיות של מד"ע: המפלגה שומרת על הברית עם הפלג הדרומי של התנועה האסלאמית גם בבחירות המקומיות

מחמוד מואסי, יו"ר ועדת הבחירות המוניציפליות במפלגה הדמוקרטית הערבית (מד"ע) טען כי החלטתו של מזכיר המפלגה בנצרת, עאצם אל-פאהום, לתמוך בחד"ש ובמועמדה [לראשות העירייה] ראמו ג'ראיסי, היא צעד אישי שאינו מייצג את עמדת מד"ע. [...] לדברי מואסי, ההחלטה שקיבלה הלשכה המדינית של מד"ע באשר לכפרים שבהם אין נציג של מד"ע היא לתמוך

במועמדים שיש להם ברית עם מד"ע, כדוגמת הפלג הדרומי של התנועה האסלאמית.¹ (חדית' אל-נאס, 27.9.13)

• **נציג מד"ע בנצרת: אנו תומכים בחד"ש ובראמו ג'ראיסי לראשות העיר**

סניף מפלגת מד"ע בנצרת הודיע על תמיכתו בחד"ש בנצרת ובמועמד מטעמה לראשות העירייה לקדנציה נוספת, ראמו ג'ראיסי. בפגישה שנערכה במטה חד"ש בנצרת השתתפו פעילים ממד"ע ובראשם מזכיר נצרת והגליל המזרחי במפלגה, עאצם אל-פאהום. מטעם חד"ש נכחו ראש העיר, ראמו ג'ראיסי, פעילים בחד"ש וחברי העירייה מטעם המפלגה. [...] מדבריו של עאצם אל-פאהום ניכר כי קיימת מחלוקת בין סניף מד"ע בנצרת לבין ההנהגה הארצית. אל-פאהום אמר שאף אחד אינו רשאי להתערב בהחלטותיה של המפלגה בנצרת, והוסיף: "אני אומר לטלב אל-צאנע: אתה מחליט בנגב, ואני אומר למחמוד מואסי: אתה מחליט בבאקה [אל-ע'רביה], אך אינכם מחליטים דבר בנצרת." [...] אל-פאהום הוסיף: "פנינו לכל המועמדים וראינו שאנו קרובים יותר לחד"ש. תופיק אבו אחמד [נציג התנועה האסלאמית בנצרת] סבור שאנחנו עדיין בברית עם התנועה האסלאמית, ולחנן זועבי יש תכנית שלא תביא אותה להיות ראש עיריית נצרת. אנו גם יודעים שהיא לא תוכל להגיע למעמד של ראש עיר. היא הגיעה כדי להעלות את אחוז החסימה ולאחר מכן תחזור לכנסת." [...] אל-פאהום לא התייחס למועמד עלי סלאם, והמטיר שבחים על ראש העיר ראמו ג'ראיסי ועל חד"ש. (www.bokra.net, 12.9.13)

• **נציג מד"ע בנצרת: אין קשר בין הבחירות לכנסת לבין הבחירות המקומיות**

עאצם אל-פאהום, מזכיר מד"ע בנצרת ובגליל המערבי, פרסם הודעה ובה ציין שאין כל קשר בין מד"ע לבין רע"מ בנצרת או לפלג הדרומי של התנועה האסלאמית בכל הנוגע לבחירות בנצרת. [...] אל-פאהום הוסיף שלמהנדס סלמאן אבו אחמד (מועמד מטעם הפלג הדרומי של התנועה האסלאמית) או לכל אדם מרע"מ אין כל זכות לדבר בשם מד"ע. הוא הדגיש כי הכנסת היא דבר אחד ואילו הבחירות לרשויות המקומיות הן דבר אחר. (חדית' אל-נאס, 30.8.13)

אום אל-פחם: העידן שאחרי התנועה האסלאמית

• **דעות בעניין החלטת התנועה האסלאמית שלא להתמודד בבחירות באום אל-פחם: התנועה האסלאמית צריכה לעשות בדק בית ולבדוק את התרבות הארגונית שלה; את החלל שהותירה פרישת התנועה האסלאמית תמלא המסגרת החמולתית ולא המפלגתית**

חלקים מתוך ראיון שנערך עם ד"ר אימן אגבאריה וד"ר מוהנד מוסטפא, שניהם תושבי העיר אום אל-פחם, אשר התייחסו לשאלה: "מהי עמדתכם בנושא פרישתו של הפלג הצפוני של התנועה האסלאמית מן הבחירות, והאם המפלגות יכולות ליצור אלטרנטיבה לטווח הארוך?"

ד"ר אימן אגבאריה: "התנועה האסלאמית צריכה לנוע בכיוון שבו החלטה שלא להשתתף בבחירות תשרת את האינטרס של אום אל-פחם ולא רק את האינטרס של התנועה עצמה. לאור הקוטביות החמולתית הקיימת, חשוב שהתנועה תשמיע את קולה ותפעל, ולא תשתוק לנוכח מציאות זו. [...] קיימת שורה של שאלות שהתנועה, לדעתי, צריכה לדון בהן באופן פומבי ולא רק במסגרת הפנימית שלה. לדוגמא: האם נחוץ ונכון להשתמש בבמות המסגדים לטובת איסוף תרומות לאגודות של התנועה ולטובת השמעת העמדה הפוליטית של התנועה? בהקשר זה, זוהי גם אחריותן של המפלגות והתנועות החברתיות והמוניציפליות לנקוט עמדה לוחמנית כנגד המונופול הזה. [...] האם במשך שני העשורים האחרונים הזניחה התנועה את החברה? כיצד מסבירה התנועה את התרבות הארגונית שלה כאשר קיים מחסור ניכר במנהיגים צעירים בתוכה? להערכתי, התרבות הארגונית השוררת בתנועה היא תרבות שבדרך כלל דוגלת בציות ובקבלת מרות ואיננה מעודדת מנהיגות, נטילת יוזמה ושאלות שאלות. [...] צעירים מבטיחים רבים בתנועה החלו לפעול באגודות השונות ובתפקידים מוניציפליים, אך לאור הסכנה הנשקפת

¹ הערת העורך: הרשימה הערבית המאוחדת, המיוצגת בכנסת, היא ברית בין הפלג הדרומי של התנועה האסלאמית, המפלגה הדמוקרטית הערבית (מד"ע), והתנועה הערבית לשינוי (תע"ל).

לביטחונם הכלכלי, קשה להם להתבלט כיחידים ולהיות יצירתיים ברמה הרעיונית והארגונית כאחד. כמו כן קשה להם להביע את דבריהם בכל הנוגע לסדר הארגוני המעוות בתנועה. [...] האם לא הגיע הזמן שהתנועה תעשה חשבון נפש רציני ומעמיק גם במישור הרעיוני והאסלאמי הכללי, ולא רק במישור הפוליטי והארגוני? להערכתך, לא זו בלבד שהתנועה איננה מתאמצת במישור הרעיוני, קיימת אף נסיגה בדרך החשיבה של התנועה."

ד"ר מוהנד מוסטפא: "הדבר הבולט לעין הוא שרבות מן הפעילויות שמקיימים הצעירים מתרחשות מחוץ למסגרת המפלגתית. הדבר מעיד על משבר אמון עמוק ועל מפח נפש באשר ליכולתם של מנהיגי המפלגות הללו להבין את הבעיות המדאיות את הצעירים ולהוביל את מאבקם. חד"ש ו"בני הכפר" לא יכולות לבנות הנהגה צעירה ודור חדש של מנהיגים צעירים. העניין הוא שלא חסרים כאלה, אולם הן אינן מסוגלות לשדרג את מצעיהן ברמה המוניציפלית, ואין ביכולתן לקדם דור חדש של מנהיגים צעירים. [...] האופוזיציה באום אל-פחם איננה מהווה אלטרנטיבה. לאחר שהתנועה האסלאמית פרשה ממערכת הבחירות הנוכחית, ניתן לראות בצורה ברורה עד כמה חלשה ורופסת האופוזיציה באום אל-פחם, ואת חוסר היכולת שלה לחדש דבר. היא לא מהווה אלטרנטיבה אמתית. לאחר שהתנועה האסלאמית פרשה חזרו תושבי אום אל-פחם למסגרת החמולתית ולא למסגרת המפלגתית." (חדית' אל-נאס, 20.9.13)

● גילוי דעת מטעם התנועה האסלאמית בעניין הבחירות המקומיות בקרבות באום אל-פחם

קטע מתוך גילוי דעת שפרסמה התנועה האסלאמית באום אל-פחם המפרט את עמדתה בעניין הבחירות המקומיות בעיר: הודעה שפרסמה התנועה האסלאמית בעיר אום אלפחם בנוגע לעמדתה כלפי הבחירות: "התנועה האסלאמית באום אל-פחם החליטה שלא לקחת חלק בבחירות לרשויות המקומיות לשנת 2013, לא באופן עצמאי ולא כחלק מברית, ולא לראשות העיר או למועצת העיר. [...] התנועה האסלאמית מאמינה כי כאשר חבריה יממשו את זכות הבחירה שלהם, יעשו זאת באופן התואם את רצון האל ומצפונם, וכן באופן התואם את האינטרס של העיר. יחד עם זאת, אנו מבקשים מחברי התנועה האסלאמית שלא לקחת חלק בבחירות, לא להביע תמיכה באף אחד מן המועמדים למועצת העיר או לראשותה, ולא לקיים תעמולה למען אף אחד מן המועמדים. [...] התנועה האסלאמית שבה ומדגישה כי היא תשרת נאמנה את העיר אום אל-פחם גם לנוכח החלטתה שלא לקחת חלק בבחירות בעת הזו, ותפעל יחד עם כל מי שיזכה באמון תושבי העיר וייבחר לשרת אותם במועצת העיר." (13.9.13, www.panet.co.il)

נשים בזירה המוניציפאלית: כוח פוליטי עולה?

● נתוני "קואליציית הנשים": 165 נשים מתמודדות ב-44 יישובים

נתונים שפורסמו מטעם "קואליציית הנשים" בחברה הערבית: ב-44 מתוך 73 רשויות ערביות רשומות 165 נשים ברשימות המתמודדות לבחירות הקרבות. 92 מהן מועמדות במקומות 1-5 ברשימותיהן. [...] לפי הנתונים, המבוססים על הרשימות שהוצגו לוועדת הבחירות, אישה אחת מתמודדת על ראשות עיריית נצרת - חברת הכנסת חנין זועבי (בל"ד). שתי מועמדות יתמודדו בראשות רשימה לחברות במועצה בסכנין ובכפר קאסם. ביישובים אחרים, 19 נשים שובצו במקום השני ברשימות, 24 במקום השלישי, 23 במקום הרביעי ו-14 במקום החמישי. 34 מהמועמדות הערביות מתגוררות בערים מעורבות. לפי הנתונים, המגמה חוצה אזורים ועדות, אם כי לרוב מדובר ביישובים גדולים יחסית, כמו הערים נצרת, כפר קאסם, סכנין, טירה, טמרה ושני יישובים דרוזים, דליית אל-כרמל ועוספיא. גם ברמלה ובלוד השתלבו לראשונה נשים ערביות ברשימות המועמדים למועצה. [...] בארגוני הנשים מסבירים שהתמיכה בייצוג הנשים אינה מקרית. עאידה תומא סלימאן מארגון "נשים נגד אלימות" הסבירה כי כל המחקרים שנעשו בשנים האחרונות הצביעו על עלייה חדה במודעות לצורך בתמיכת החברה הערבית בנשים ובמאבק לשוויון. הממצאים הראו כי המודעות גברה בקרב נשים וגברים כאחד. [...] מאז 1948, רק אישה ערבית אחת כיהנה כראש רשות מקומית - וילט חורי מכפר יאסיף נבחרה ב-1972 על ידי מליאת המועצה לכהן כראש הרשות, ומאז לא הגיעה אף אישה לתפקיד הזה. (הארץ, 2.10.13)

• **נציגת עמותת "נשים נגד אלימות": שאלת ייצוג הנשים נמצאת בראש סולם העדיפויות של כל הרשימות המתמודדות בבחירות**

עלא נגימי מנצרת, מרכזת פרויקט ייצוג נשים בעמותת "נשים נגד אלימות": "אנו מצויים זמן קצר לפני הבחירות לרשויות המקומיות לשנת 2013. בסקירה שערכנו ב"קואליציית העמותות למען ייצוג הנשים ברשויות המקומיות" הצלחנו להגיע ל-165 נשים שהציגו את מועמדותן בבחירות. ניתן לראות אפוא כי חלה עלייה משמעותית בשיעור הנשים שמתמודדות בבחירות, דבר שלא היה קיים בעבר. [...] יש כמה נשים במקומות גבוהים וריאליים. בעזרת הקמפיין שניהלנו בשיתוף פעולה עם קואליציית העמותות תחת הכותרת **אל-מג'תמע מע** ("החברה תומכת") הצלחנו להביא לשינוי שנתפש כהישג. [...] אני צופה שבין 15 ל-18 נשים תיבחרנה למועצות המקומיות באזורים השונים. אנו מייחלים לכך שהמספר יהיה גבוה יותר. ניכרת התקדמות בנושא, אך כדי להביא לשינוי גדול יותר, עלינו להגביר את המאמצים ולהציג את הנושא בקביעות. אנו שמים לב לשינוי הניכר במפלגות, ברשימות החמולתיות, ברשימות של הצעירים ודומיהן. נוכחנו לראות כי הימצאותה של אישה ברשימות ומתן ייצוג לנשים, בעשייה הפוליטית והחברתית, הפך להיות אחד הנושאים העיקריים שמוצבים בראש סולם העדיפויות של הרשימות." (1.10.13, www.panet.co.il)

• **דעה: אנו על סף נקודת מפנה מגדרית; הצבעה לנשים תועיל ברמה הקולקטיבית**

קטע מתוך מאמר עמדה מאת ודיע עואודה, עיתונאי ופובליציסט, ועורך העיתון **חדית' אל-נאס** היוצא לאור בנצרת: "כלי התקשורת בשפה הערבית היו שותפים להבלטת התפקיד שממלאת האישה. הם עודדו אותה לממש את זכותה ולהתמודד בבחירות לרשות המקומית, ובכך להביא לשיפור מצב הרשות. בצד זאת, הקמפיין של קואליציית הארגונים הפמיניסטיים תרם בכך שהוא הפך את הרשימות המשתתפות בבחירות ל"אנושיות". [...] אין ספק שמהפכות "האביב הערבי" בשנת 2011 הביאו עמן רוח של שינוי וחיזוק את מעמדם של הצעירים ושל הנשים בזירה הפוליטית המקומית. ניתן היה לראות זאת בבירור במערכת הבחירות האחרונה לכנסת. [...] הפרטים בעניין קמפיין קואליציית הארגונים המצוין לעיל נראים מבטיחים, ומייצגים נקודת מפנה מגדרית בזירה זו. ייתכן שהדבר יהווה נקודת מפנה במעמדה של האישה ושל הרשות המקומית בחברה הערבית. גם אם כמה רשימות גבריות החלו רק "לקשט" את עצמן בפנים של נשים [כמועמדות ברשימה], הרי שהרכבת כבר דוהרת, כדור השלג החל להתגלגל, והוא הולך וגדל. מחסום הפחד התפיסתי החל להישבר. השתתפותן של נשים במועצות העירוניות תשתלם בעתיד בדמות שירותים שהן תקבלנה וגם אנחנו, כולנו. [...] הצבעה למען האישה תביא תועלת למי שמחפש את התועלת הקולקטיבית." (**חדית' אל-נאס**, 27.9.13)

• **סח'נין: אישה מוצבת במקום הראשון ברשימת חד"ש המתמודדת על מקום במועצת העיר**

רשימת חד"ש בסח'נין ביצעה מהלך היסטורי כאשר הציבה אישה בראשות הרשימה לבחירות המוניציפליות הבאות. [...] סמר אבו יונס עשויה להיות האישה הראשונה שנכנסת למועצת העיר סח'נין, וזאת בשעה שהמגזר הערבי סובל מתופעה של הדרה פוליטית של נשים. תופעת הדרת נשים קיימת גם בסח'נין, והאישה איננה ממלאת תפקיד מרכזי בחיים הפוליטיים המקומיים. בראיון שנערך עמה אמרה אבו יונס: "אפעל להקמת ועדת נשים מייעצת שתפעל לחיזוק מעמד האישה ופיתוחה. הוועדה תטפל בבעיותיהן של הנשים במטרה לפתור אותן." (www.bokra.net) (26.9.13)

• **אום אל-פחם: מעורבות פוליטית של נשים הפכה ל"דבר מובן מאליו"**

שאדיה ח'אלד אגבאריה, מועמדת במקום העשירי ברשימת "נור אל-מסתקבל" באום אל-פחם: "עצם הצגת מועמדותי ומועמדותן של חברות נוספות במקום ריאלי ברשימה מראה כי אנחנו מאמינים שמקומה של האישה בעשייה הפוליטית והחברתית הוא דבר מובן מאליו." (24.9.13, www.panet.co.il)

• **עכו: אם מחנכים לשוויון כלפי נשים, יש לתת להן הזדמנות**

מדיחה רמאל, המועמדת במקום השני ברשימת אל-נהצ'ה בעכו ["רשימת התקומה העכואיתית"]:
"ההחלטה להשתתף בבחירות העסיקה אותי זמן מה. לאחרונה פנה אליי ופיד מנצור, מהנדס ומורה, והזמין אותי להצטרף אליו לרשימה. זאת משום שהוא מאמין שנשים מהוות חצי מהחברה, וביכולתן להביא לשינוי מוחלט במצב הקשה שלנו בעכו." [...] ראש הרשימה, ופיד מנצור, התייחס לצירופה של רמאל לרשימה: "לא מתקבל על הדעת שאנו מחנכים לשוויון בין גברים לנשים, אך פועלים ההפך. האישה מהווה חצי מהאוכלוסייה ואף יותר מכך. אנו בטוחים ביכולותיה של רמאל, וההוכחה לכך היא הצלחתה בעבודתה כעורכת דין." (www.bokra.net) (23.9.13)

• **תקדים בג'דידה-מכר: כינוס בחירות שהוקדש לדיון במעמד הנשים ביישוב**

תחת הכותרת "האישה אומרת את דברה", ומתוך אמונה אמיתית בתפקידה החשוב של האישה בבניית החברה ובעשייה במישור המוניציפאלי, נערך בבית השיח' ד"ר עמר כאל, המועמד לראשות המועצה המקומית ג'דידה-מכר, מפגש נשים. במפגש נכחו נשים ובחורות צעירות רבות. במהלך המפגש הועלו מספר סוגיות בעלות חשיבות, ובהן סוגיות שנוגעות לקידום מעמד האישה ומתן הזדמנות לקבלת תפקיד קונסטרוקטיבי ופעיל. [...] צעד זה הפתיע נשים רבות ביישוב, שכן לאורך השנים לא נידון תפקיד האישה והצורך בקידומה ושיתופה בעשייה המוניציפאלית ביישוב. (www.alarab.net, 16.9.13)

• **מועמדת מטעם בל"ד בחיפה: נשים צריכות לעסוק בכל הסוגיות בחברה, ולא רק בענייני נשים**

אפנאן אגבאריה, מורה ופעילה פוליטית וחברתית, ומועמדת במקום השלישי מטעם בל"ד למועצת העיר חיפה, התייחסה לחזון שלה בענייני נשים: "אין הבדל בין הצגת הסוגיה של 'צדק' לבין פמיניזם. חובתנו, כנשים, לשאול שאלות על מצב האישה בכל הסוגיות הנידונות ולא להגביל את עצמנו לתחום אחד. [...] בכל תחומי החיים מצויות סוגיות הנוגעות לנו [נשים]: בעבודה, בתחבורה, בבתי ספר או במסגרות חינוכיות אחרות, בפוליטיקה, בבית ובמקומות בילוי. כל הסוגיות האלו נוגעות למעשה לנשים, והן אינן נפרדות מכלל הסוגיות הנוגעות לחברה. [...] אנחנו משוכנעים כי מספר הנשים [בבחירות הקרובות] יגדל במרבית הרשימות. יש לציין כי בל"ד תמיד הייתה חלוצה בעניין שינוי התרבות הפוליטית בכלל, ובעניין הנשים בפרט. [...] חובה על המפלגות להציב נשים במקומות ריאליים, וזכותנו, כנשים, להחליט מה אנו רוצות." (www.bokra.net) (15.9.13)

• **מועמדת חד"ש בטמרה: החברה הערבית עדיין שוביניסטית וחמולתית; מעורבות נשים בפוליטיקה חשובה כמו מעורבותן בכל תחום אחר**

רמזיה שריף, מועמדת מטעם חד"ש לחברות במועצת העיר טמרה, התייחסה לסיבות לאי השתתפותן של נשים בעשייה הפוליטית בעיר: "יש מספר סיבות לכך שהאישה הערבית בכלל ובטמרה בפרט אינה מתגייסת לעשייה הפוליטית. אחת הסיבות היא שהחברה שלנו עודנה חברה המבוססת על חמולתיות, וכל משפחה משתדלת להציג מועמד גבר מטעמה לחברות בעירייה. [...] החברה שלנו עודנה 'חברה גברית' וזאת בשל משקעים תרבותיים שהצטברו לאורך זמן. [...] עד כה האישה לא העזה לפרוץ לעשייה הפוליטית. הדבר נובע כנראה מן האישיות שלה ומהדרך שבה החברה מתייחסת אליה. הדבר הוליד בתוכה חששות מלחדור לתוך תחום שנחשב כתחום בלעדי של גברים. [...] אני לא רואה בפוליטיקה דבר 'מלוכלך'. אני רואה אותה כעניין שיש לעסוק בו. כאשר אנשים ינהגו באופן מתורבת ויעסקו בדבר בצורה מתורבתת והולמת, וכאשר האישה תהיה מיוצגת ותהיה לה נוכחות בכל המקומות והמוסדות, ביניהם הרשויות המקומיות, אזי כל ההתעסקות תהפוך למתורבתת, מוסרית, מתקדמת וראויה. [...] על הגבר להתייחס בעדינות ובאדיבות לנשים בבית, במוסדות, ברחוב ובכל מקום. אם ישנם גברים שאינם מכבדים נשים ומתייחסים אליהן באכזריות [...] אנחנו לא נאפשר דבר כזה. הפתרון יהיה באמצעות חינוך

והסברה. [...] ברצוני לומר לכל הנשים כי עשייה פוליטית אינה פחות חשובה מחינוך ומכל תחום חברתי אחר, ועליהן להיות שותפות בקבלת החלטות." (סינארה, 13.9.13)

הבחירות בערים המעורבות

עכו

• עבאס זכור: כמה ח"כים ערבים סיכלו את הקמתה של רשימה ערבית משותפת בעיר

עבאס זכור, תושב עכו ובעבר חבר כנסת מטעם רע"מ-תע"ל (כנסת 17), התייחס לכישלון המאמצים לאחד את שלוש הרשימות הערביות המתמודדות בבחירות המקומיות בעכו לרשימה ערבית אחת: "אני פעלתי באופן אישי בכל כוחי לחתימה על ברית כוללת ולהקמתה של רשימה ערבית אחת, שכן זוהי דרישת הציבור בעכו. לצערי, לא זו בלבד שכמה אנשים פועלים להכשלת ניסיון האחדות, אלא שכמה זרועות חיצוניות פועלות ונדחפות לתוך הנעשה בעכו ופועלות במלוא הכוח להכשלת האחדות." בהתייחסותו לשאלה מיהן אותן זרועות חיצוניות, אמר: "כמה חברי כנסת ערבים פועלים להכשלת האחדות בעכו. פעלתי באופן אישי זה חודש ויותר, ועודני פועל יומם ולילה, לגישור על הפער שבין נקודות ההשקפה של כל הגורמים. המטרה היא להשיג אחדות ולהקים רשימה אחת כדי להשיג את מספר המושבים הגדול ביותר במועצת העיר." [...] "שיחי מוחמד סאלם, נציג התנועה האסלאמית ואחד מחברי רשימת אל-נהצ'ה [רשימת] התקומה העכואית" - [העורך] שבראשה עומד ופיד מנצור, אמר: "כדי לשמור על אחדות בקרב תושבי עכו היה עלינו להשתתף בבחירות המקומיות באמצעות רשימה אחת או שתיים לכל היותר. אלא שלמרבה הצער, האינטרסים האישיים של כמה אנשים מונעים זאת משום רצונם להשיג מנדט כזה או אחר, או רצונם לזכות בתפקיד סגן ראש העירייה, כאילו שהאינטרסים האלו הם האינטרסים של אנשי עכו. כל מי שמדבר בזכות האחדות, לא מבצע שום ויתור אמתי למען האינטרס הכללי." (10.9.13, www.bokra.net)

חיפה

• מועמדי בל"ד: העיר שייכת לנו; מבקשים ליהנות משוויון גם בזכויות ולא רק בחובות

רשימת בל"ד בחיפה פתחה את קמפיין הבחירות. [...] ג'מאל חימיס, המועמד במקום הראשון ברשימה, הדגיש את מחויבותו לחולל שינוי יסודי בכל הנוגע לזכויות התושבים הערבים בחיפה. [...] אדואר ג'ריס, המועמד השני ברשימה, אמר: "העיר הזו היא שלנו, כולה שלנו. עלינו לומר זאת בקול רם וברור – העיר הזו שייכת לכל תושביה, ותושביה הערבים הם הלב הפועם שלה. תושביה הערבים הם המרכז ההיסטורי והתרבותי שלה. לא נשתוק לנוכח ההדרה הפוליטית וההדרה מתהליך קבלת החלטות. לא נשתוק לנוכח הניסיון לדחוק אותנו לגטאות ללא תשתית ראויה, ללא שירותים ציבוריים, ללא מרכזי תרבות, ללא מרכזים לצעירים ואפילו ללא גינות ציבוריות. אנו מדגישים כי יש לנו זכות בעיר הזאת, זכות אישית וזכות ציבורית. זוהי זכות למגורים ראויים, זכות לתשתיות מפותחות, וזכות לשיתוף בתהליך קבלת החלטות ובתהליך בניית העתיד למען הדורות הבאים." [...] ג'ורג' שחאדה, המועמד במקום הרביעי ברשימה, ציין את חשיבות הייצוג הערבי במועצת העיר ואת חשיבות השוויון לא רק בחובות אלא גם בזכויות. הוא אמר: "אנחנו מסרבים לחיות בדו-קיום מזויף שאת מחירו משלם התושב הערבי בחיפה מעצם העובדה שהוא אינו מקבל את השירותים העירוניים הדרושים לו. [...] אנו רוצים שהתקציב העירוני יחולק באופן הוגן כדי שנוכל לספק שירותים בתחומים של תכנון, חינוך, תרבות וספורט לתושב הערבי." (פצל אל-מקאל, 11.9.13)

יפו

- **הליכוד-ביתנו: נבטיח את שמירת הצביון היהודי ביפו; התנועה האסלאמית: אנו מכבדים את חגי היהודים, ולא נרשה להשתיק את המואזין**

כרוזים שהופצו לקראת הבחירות המקומיות קוראים "להשתיק את המואזין". התנועה האסלאמית: "לא מדובר ברעש אלא בקריאה לתפילה". הליכוד-ביתנו: "לא ייתכן שקילומטרים ספורים ממרכז העיר תהיה אוטונומיה פלסטינית". [...] "בשנים האחרונות יפו נכבשה על ידי תנועות איסלאמיסטיות המנסות, במסווה של פעילויות דתיות וחינוכיות, להפריד את יפו מישראל ולנתק אותה מתל אביב", האשים אתמול ארנון גלעד, המשנה לראש העיר ת"א-יפו ויו"ר סיעת הליכוד ביתנו בעיר. "אנחנו נפעל על מנת לתקן את המצב ונגבש תוכנית לאומית שתבטיח שיפו תישאר חלק ממדינת ישראל וגם בה יהיה צביון יהודי. לא ייתכן שבמרחק של קילומטרים ספורים ממרכז העיר תהיה אוטונומיה לאומית פלסטינית שתתנכר לערכיה של מדינת ישראל". שיח' ואא'יל מחאמיד, ראש הפלג הדרומי של התנועה האסלאמית ביפו: "בשנים האחרונות החיים ביפו בין יהודים לערבים עובדים מצוין, אנחנו חיים בדו-קיום שאין כדוגמתו בארץ. אנחנו מכבדים את בתי הכנסת ואת החגים של היהודים, אבל אם ינסו לנצל את עניין המואזין כדי לגרום לתסיסה בקרב הקהילה, הם צפויים למלחמה קשה". [...] "ביפו יש יהודים שחיים כאן שישים שנה ויותר, יהודים שגדלו במדינות ערב ומכירים את המואזין. מהם אנחנו לא שומעים תלונות, אנחנו שומעים את התלונות בעיקר מהחבר'ה העשירים החדשים שבאו לשכונה ופתאום המואזין מפריע להם", מאשימה אסמא זחאלקה אגבארייה העומדת בראש רשימת "עיר ללא גבולות". (מעריב, 10.10.13)

- **נציגי רשימת יאפא: להחזיר את יפו מהשוליים למרכז כי כאן הכל התחיל**

בהודעה שמסרה רשימת "יאפא" לרגל פתיחת קמפיין הבחירות שלה, נאמר: "נהיה כאן כדי להזכיר שיפו היא נקודת ההתחלה. נהיה כאן כדי להניח אבן פינה במטרה להחזיר את יפו למקומה הטבעי, כדי להחזירה מן השוליים אל המרכז. [...] בחרנו לפתוח את קמפיין הבחירות שלנו מול המבנה הישן של עיריית יפו שהתקיים עד שנת 1948, וזאת כדי לחזור ולהזכיר מהו המרכז ההיסטורי של האזור שבו אנו חיים היום כולנו, יחדיו, על מגוון התרבויות שלנו". (24.9.13, www.alarab.net)

לוד

- **בל"ד, חד"ש והתנועה האסלאמית מברכות על הרשימה המשותפת המייצגת את התושבים הערבים בעיר**

זו הפעם השנייה שהמפלגות הערביות מתמודדות בלוד בבחירות למועצת העיר ולראשות העיר עם מועמד המוסכם עליהן, עארף מחארב (בל"ד). הברית כוללת את חד"ש, הפלג הדרומי של התנועה האסלאמית ובל"ד. [...] יו"ר סיעת בל"ד, ג'מאל זחאלקה, ראש הפלג הדרומי של התנועה האסלאמית, חמאד אבו דעאבס, ומזכיר חד"ש, אימן עודה, הדגישו בפגישה פומבית את חשיבותה של האחדות הזו, בצל גילויי הגזענות החוזרים ונשנים נגד התושבים הערבים בלוד, אשר מניינם בעיר עומד כיום על 28 אלף מתוך 78 אלף תושבים. (חדית' אל-נאס, 13.9.13)

נצרת עילית

• הרשימה המשותפת לדו קיום: מטרתנו להכפיל את הייצוג במועצה ולהגיע ל-4 חברים

ד"ר שוכרי עואודה, יו"ר "הרשימה המשותפת לדו-קיום" בנצרת עילית, בפתיחת קמפיין הבחירות של הרשימה: "הרשימה כוללת צעירים, אקדמאיים וכן יש ייצוג של נשים. אנו נפעל להכנסת מספר גדול ככל הניתן של חברים ערבים למועצת העיר. מטרתנו בבחירות האלו היא להכניס ארבעה נציגים ערבים למועצת העיר. [...] על הציבור הערבי לתמוך ברשימה".

ד"ר ראאיד עיטאס, המועמד במקום השני ברשימה: "הדרך שלנו החלה לפני חמש שנים כאשר ייסדנו את הרשימה המשותפת, שמאחדת את תושביה הערבים בנצרת עילית. עמוד השדרה של הרשימה הזו הם בלי"ד, חד"ש ונציגים ממגזרים שונים בעיר. הרשימה מייצגת את כל המגזרים בעיר מכל השכונות, על כל גווניה החברתיים, הפוליטיים והעדתיים. [...] מטרתנו בבחירות האלו היא להכפיל את הייצוג שלנו ולהגיע ל-3-4 חברים במועצה. עלינו לעודד את עלייה בשיעור ההצבעה. יש 6,500 בעלי זכות בחירה ערבים בעיר. אם נצליח להעלות את שיעור ההצבעה מ-70% ל-75%, נצליח להשיג את המנדט הרביעי ונהפוך להיות גורמים משפיעים במועצת העיר."

סוסן חאמד, מועמדת במקום הרביעי ברשימה: "על הציבור הערבי להבין היטב את חשיבות ההצבעה ולתמוך ברשימה הערבית משום שכוחנו באחדותנו. אנו נמצאים היום תחת מתקפה גזענית מצד ראש העיר, שמעון גפסו. עלינו לשלב ידיים על מנת לממש את דרישותינו ולהשיג את זכויותינו הבסיסיות והחברתיות בעיר. זוהי עיר מעורבת, ולערבים החיים בה מגיע לחיות בכבוד. [...] נושא הקמת בית ספר ערבי בעיר נשאר בראש מעיינינו של הרשימה. למרות שגפסו סירב להקמתו, הצלחנו להעביר נושא זה לכנסת." (26.9.13, www.panet.co.il)

כרמיאל: זירה פוליטית חדשה

• קמפיין הרשימה היהודית-ערבית המתמודדת על מקום במועצת העיר

התנועה היהודית-ערבית "קשת לצדק חברתי" בכרמיאל פתחה את קמפיין הבחירות שלה. בראש הרשימה ניצבת דינה דוד ממרץ, ובמקום השני ניצב חיר סואעד, תושב שכונת רמיה. אבראהים שעבאן, המועמד במקום הרביעי ברשימה, ציין כי "מדובר בתנועה אזרחית לשוויון הזדמנויות, לזכויות אדם, לדמוקרטיה ולחיים משותפים. זוהי רשימה משותפת ומאוזנת המייצגת ערבים ויהודים, גברים ונשים, מכל קצוות הקשת החברתית בכרמיאל." [...] ח"כ דוב חנין אמר כי הוא "מתפאר בתנועת שמאל זו על כל גווניה, הפועלים ליצירת מציאות חדשה בעיר על בסיס של שוויון [...] הואיל וכרמיאל היא עיר יהודית-ערבית, עליה להיות מנוהלת באמצעות תושביה ולמענם." (20.9.13, www.alarab.net)

• דוב חנין (חד"ש) ועיסאווי פריג' (מרצ) מברכים על הרשימה הערבית-יהודית בכרמיאל

בכרמיאל נערכה פגישת הכנה להקמת רשימה ערבית-יהודית שתתמודד בבחירות בעיר. הוחלט כי ח"כ דב חנין מחד"ש יפקח על ההסכם שנחתם בין חד"ש, מרצ, עלה ירוק, ארגוני נשים וארגונים חברתיים ותרבותיים, להתמודד בבחירות למועצת העיר. [...] דב חנין ציין את החשיבות הטמונה בבית ערבית-יהודית במציאות הקיימת שבה הקולות הגזעניים נגד הערבים ונגד הדמוקרטיה במדינה הולכים וגדלים. ח"כ עיסאווי פריג' ממרצ הדגיש את החשיבות של הברית הזו לכוחות השמאל, וזאת כדי להשתיק את הקולות הגזעניים שנשמעים בכל יום נגד התושבים הערבים. (14.9.13, www.alarab.net)

ד. נתוני רקע

הישגי המפלגות חד"ש ובל"ד והתנועה האסלאמית ביישובים הערבים והדרוזים בשתי מערכות הבחירות הקודמות (2003, 2008)²

התנועה האסלאמית		בל"ד		חד"ש		
2008	2003	2008	2003	2008	2003	
4	3	1 (סחינין)	1 (זמר)	6	8	יישובים שבהם נבחר מועמד המפלגה / התנועה לראשות מועצת היישוב
2 (אום אל-פחם, חורה)	2 (אום אל-פחם, כפר קאסם)	—	—	1 (נצרת)	—	יישובים שבהם זכתה המפלגה / התנועה לרוב במועצת היישוב
5	5	10	9	23	25	יישובים שבהם זכתה המפלגה / התנועה לנציגות כלשהי במועצת היישוב
7	7	10	9	24	25	סך הכול יישובים שבהם זכתה המפלגה / התנועה לנציגות במועצת היישוב
33	33	17	11	53	50	סך הכול נציגים שנבחרו מטעם המפלגה / התנועה למועצות מקומיות

ראשות המועצה המקומית

חד"ש – בחירות 2003: יישובים שבהם נבחר מועמד מטעם המפלגה לתפקיד ראשות המועצה המקומית (לפי סדר א"ב): אכסאל, ג'דידה-מכר, טמרה, יפיע, נצרת, סחינין, עילבון, ראמה. **בחירות 2008:** יישובים שבהם נבחר מועמד מטעם המפלגה לתפקיד ראשות המועצה המקומית (לפי סדר א"ב): אכסאל, דיר חנא, טמרה, יפיע, נצרת ועראבה.

התנועה האסלאמית – בחירות 2003: יישובים שבהם נבחר מועמד מטעם התנועה לתפקיד ראשות המועצה המקומית (לפי סדר א"ב): אום אל-פחם, כפר קאסם, תל שבע. **בחירות 2008:** יישובים שבהם נבחר מועמד מטעם התנועה לתפקיד ראשות המועצה המקומית (לפי סדר א"ב): אום אל-פחם, ג'לג'וליה, חורה, רהט.

² מקור הנתונים: אריק רודניצקי, "הבחירות המקומיות 2008 ביישוב הערבי והדרוזי: תוצאות ומגמות." **בתוך:** אפרים לביא ואריק רודניצקי (עורכים), **פוליטיקה, בחירות ושלטון מקומי ביישוב הערבי והדרוזי בישראל** (אוניברסיטת תל אביב: תכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי, 2010), עמ' 23-39; אלי רכס, "התנועה האסלאמית בעקבות הבחירות לרשויות המקומיות - כוח פוליטי עולה?" **בתוך:** אלי רכס ושרה אוסצקי-לזר (עורכים), **הבחירות המוניציפליות ביישוב הערבי והדרוזי (2003): חמולתיות, עדתיות ומפלגתיות** (אוניברסיטת תל אביב: תכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי, 2005), עמ' 33-41; בנימין נויברגר, **החברה הערבית בישראל: קול אחד לכל אחד – מפלגות ובחירות**, כרך ג', יחידה 7 (רעננה: האוניברסיטה הפתוחה, 2010), עמ' 151-179; אברהם דיסקין (עורך), **תוצאות הבחירות לרשויות המקומיות, 2003** (ירושלים: הוצאת מגי בע"מ, 2004); אתר משרד הפנים: www.moin.gov.il

נציגות במועצה המקומית

חד"ש – בחירות 2003 : יישובים שבהם זכתה המפלגה לנציגות במועצה המקומית (לפי סדר א"ב) : אכסאל, אעבלין, ג'סר א-זרקא, דבוריה, דיר חנא, טורעאן, טמרה, יפיע, כוכב אבו אל-היג'א, כפר יאסיף, כפר כנא, מעיאר, נצרת, סחינין, עילבון, עין מאהל, עראבה, פקיעין, ראמה, שעב, שפרעם. במניין היישובים שבהם זכתה חד"ש לייצוג במועצה המקומית נכללות שתי מועצות שהוקמו כאיחוד של רשויות מקומיות : גיי"א / עיר החמישה (ירכא, אבו סנאן, ג'וליס ויאנוח-ג'ת), ושאגור (מג'ד אל-כרום, בענה ודיר אל-אסד). כמו כן, חד"ש זכתה לייצוג במועצת מעיליא באמצעות רשימה משותפת למפלגה ולגורמים פוליטיים אחרים ביישוב (לא רשימה עצמאית).

בחירות 2008 : יישובים שבהם זכתה חד"ש לנציגות במועצה המקומית (לפי סדר א"ב) : אבו סנאן, אום אל-פחם, אכסאל, ג'לג'וליה, דיר חנא, טירה, טמרה, יפיע, כאבול, כוכב אבו אל-היג'א, כפר יאסיף, מזרעה, מעיאר, סחינין, עילבון, עין מאהל, עראבה, פקיעין, ראמה, רינה, שעב, שפרעם.

בל"ד – בחירות 2003 : יישובים שבהם זכתה בל"ד לנציגות במועצה המקומית (לפי סדר א"ב) : אעבלין, באקה-ג'ת, ג'דידה-מכר, ג'סר א-זרקא, כוכב אבו אל-היג'א, כפר כנא, עילוט, שאגור, שפרעם. במניין היישובים שבהם זכתה בל"ד לייצוג במועצה המקומית נכללות שתי מועצות שהוקמו כאיחוד של רשויות מקומיות : באקה-ג'ת (באקה אל-ע'רביה וג'ת המשולש), ושאגור (מג'ד אל-כרום, בענה ודיר אל-אסד).

בחירות 2008 : יישובים שבהם זכתה בל"ד לנציגות במועצה המקומית (לפי סדר א"ב) : אום אל-פחם, ג'דידה-מכר, ג'וליס, ג'סר א-זרקא, כוכב אבו אל-היג'א, כפר יאסיף, נצרת, סחינין, עילבון, שפרעם.

התנועה האסלאמית – בחירות 2003 : יישובים שבהם זכתה התנועה לנציגות במועצה המקומית (לפי סדר א"ב) : ג'לג'וליה, טירה, נצרת, סחינין, רהט.

בחירות 2008 : יישובים שבהם זכתה התנועה לנציגות במועצה המקומית (לפי סדר א"ב) : טירה, נצרת, רהט, שגב שלום, תל שבע.